

Pavel Štěpán – Veronika Štěpánová – Martin Prošek

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Přechylování příjmení v češtině a v mediální komunikaci

Policy paper – výstup z projektu programu Science4Policy

Podklad pro Redakci sportu České televize vzniklý na základě metodického setkání

1. Podstata přechylování (nejen) příjmení v češtině

Jednou ze základních gramatických kategorií českých podstatných jmen je jmenný rod. Jde o kategorii obligatorní, to znamená, že každé podstatné jméno řadí ke konkrétnímu rodu (ojediněle pak k více rodům). Pokud přirozený rod pojmenovaného objektu (osoby, zvířete) není v souladu s gramatickým rodem daného podstatného jména, pak se podstatné jméno žádaného rodu obvykle vytvoří od výchozího slova tzv. přechylováním s využitím přechylovacích přípon: *učitel – učitelka, mlynář – mlynářka, svědek – svědkyně, lev – lvice*, ale také *vdova – vdovec, žába – žabák, husa – houser*. Týká se to samozřejmě i příjmení: i jejich mluvnický rod je dán přirozeným rodem pojmenovaných jedinců. Příjmení se historicky vyvinula jako podstatná jména mužského rodu, a to i přesto, že mohla vznikat z obecných podstatných jmen všech tří rodů. Máme tedy nejen příjmení jako *Dvořák, Kolář, Vrabec* z podstatných jmen mužského rodu, ale i *Hruška, Procházka, Svoboda* z podstatných jmen rodu ženského, která se však přiklonila k rodu mužskému, konkrétně ke skloňovacímu typu *předseda* (skloňujeme tedy *panu Hruškovi*, nikoliv **panu Hrušce*), dále pak rovněž *Stýblo, Sádlo* z podstatných jmen rodu středního, která rovněž přešla k mužskému rodu (*panu Stýblovi*, nikoliv **panu Stýblu*). Tato příjmení mužského rodu patřila – v souladu s přirozeným rodem – mužům. Příjmení žen se pak od nich tvořila (a tvoří) přechylováním.

Příjmení, která mají tvar podstatného jména, se v češtině tradičně přechylují pomocí přechylovací přípony *-ová*, kterou se z podstatných jmen mužského rodu tvoří podstatná jména rodu ženského. Je třeba zdůraznit, že přípona *-ová* se nevyužívá pouze k tvoření přechýlených ženských příjmení, ale i k tvoření obecných podstatných jmen ženského rodu, srov. slova jako *mistrová, krejčová, správcová, šéfová* (nejde jen o označení manželek mistra, krejčího apod.,

ale i o pojmenování povolání dané ženy). Ve staré češtině přípona *-ový* (v ženském rodě *-ová*) měla značně široké využití: sloužila k tvoření slov vyjadřujících určitý vztah k osobám i neživým objektům, např. spojení *stolicě arcibiskupová* pojmenovávalo arcibiskupskou stolicí, úřad a sídlo arcibiskupa, *diáblůvá modla* pak ďábelskou modlu a *práh domový* domovní práh. Ženské přechýlené pojmenování *Petrová* tak označovalo ženu mající určitý vztah k muži jménem *Petr*, zpravidla jeho manželku nebo dceru. Z toho je patrné, že přechylovací přípona *-ová* zde nevyjadřovala vlastnictví, jak se často mylně uvádí, nýbrž pouze vztah k danému muži.

Přechylování je doloženo již od 15. století (často se uvádí např. doklad *Elška Ettlová* z roku 1430), běžně k němu docházelo tedy již v době před vznikem plně ustálených dědičných příjmení, která se postupně vyvinula z původních příjmí, což byla doplňková jména, která obvykle nebyla dědičná, patřila jen dané osobě a během jejího života se mohla proměňovat (jedna osoba mohla během svého života vystřídat více různých příjmí). Přechýlené ženské podoby se tvořily již i od těchto nedědičných příjmí.

Častým typem českých příjmení jsou příjmení vzniklá z původních přídavných jmen. Mezi nimi výrazně převládají příjmení z přídavných jmen tvrdých, která se přechylují zcela pravidelně koncovkou *-á*, to znamená, že se u nich využívá ženský tvar daného přídavného jména: *Novotný – Novotná*, *Tlustý – Tlustá*, *Kopecký – Kopecká*. Méně častá jsou v češtině příjmení vycházející z přídavných jmen měkkých, např. *Dolejší*, *Hoření*, *Domáci*, *Důchodní*, patří sem i *Krejčí*, *Kočí* (původně šlo i zde o zpodstatnělá přídavná jména). Přídavná jména měkká mají v prvním pádě podobu shodnou pro všechny tři rody; ženské příjmení se proto v prvním (a dále rovněž v pátém) pádě shoduje s příjmením mužským, není tedy zakončeno na *-ová* ani *-á*. Tvary ostatních pádů jsou pak u mužských a ženských příjmení tohoto typu odlišné v souladu se skloňovacím typem *jarní*.

V češtině existují i další typy příjmení, jejichž ženská podoba obvykle nebo často nemá zakončení *-ová* nebo *-á*. Jde především o příjmení zakončená na *-ů* nebo *-u* (*Matějů*, *Petrů*, *Janu*, *Adamu*, dále pak rovněž cizí příjmení jako *Olteanu*, *Stamu*), která častěji zůstávají nepřechýlená, i když nelze zcela vyloučit ani podoby jako *Matějová*, *Olteanuová*. Příjmení zakončených na *-i*, *-í* je možné přechýlit příponou *-ová*, nebo je ponechat v podobě nepřechýlené, např. *Filipi – Filipiová* i *Filipi*, *Bezstarosti – Bezstarostová* i *Bezstarosti*, *Tomší – Tomšová* i *Tomší*. U příjmení zakončených na další samohlásky záleží na jejich původu: příjmení českého původu zakončená na *-a*, *-e* (s výjimkou složených nebo původem předložkových příjmení typu *Skočdopole*, *Osolsobě*, *Skamene*) a dále na *-o* se doporučuje

přechylovat příponou *-ová* (*Vondra – Vondrová, Kubice – Kubicová, Klápště – Klápšťová, Bidlo – Bidlová*), zatímco obdobně zakončená příjmení cizího původu se podle jazykových pravidel buď mohou přechylovat příponou *-ová*, nebo zůstávají nepřechýlená (*Mustafa – Mustafová* nebo *Mustafa, Krause – Krausová, Krauseová* i *Krause, Monteiro – Monteirová* i *Monteiro*).

2. Právní aspekty (ne)přechylování příjmení

Na základě matričního zákona měly mít české občanky do konce roku 2021 příjmení „v ženském tvaru podle pravidel české mluvnice“. Na tvoření ženských příjmení se vztahovala pravidla uvedená výše v oddílu 1; neznamenovalo to tedy, že by bylo nutné přechylovat všechna příjmení. Navíc mohla česká občanka požádat o zápis příjmení „v mužském tvaru“ tehdy, pokud byl její manžel cizinec, jestliže se hlásila k jiné než české národnosti nebo prohlásila, že bude žít trvale v zahraničí. Na základě těchto výjimek byl matriční zákon často obcházen (ženy ne vždy pravdivě uváděly, že budou žít v zahraničí, nebo si dokonce účelově měnily národnost), a pokud žena skutečně stála o nepřechýlené příjmení, nebylo příliš obtížné jej získat. Změna matričního zákona, která zrušila uvedené výjimky a od 1. 1. 2022 umožnila oficiální užívání nepřechýleného příjmení všem českým občankám, proto nebyla příliš zásadní; spíše šlo o legalizaci dosavadního stavu.

Zákon o matrikách usměrňoval výlučně zápis příjmení do matrik, veřejných listin apod., rozhodně se nevztahoval na užívání příjmení v běžné české jazykové komunikaci, ať už veřejné, nebo neveřejné, mluvené, nebo psané. Pro tuto oblast neexistuje žádná právní opora (v České republice neexistuje jazykový zákon, který by jakkoli usměrňoval komunikaci). České mluvnice uvádějí spisovnou normu, resp. její kodifikaci, která sice není právně závazná, přesto však je obecně uznávána a respektována a představuje normu též z hlediska společenského, nikoli právního (srov. <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍJMENÍ>; cit. 17. 12. 2025).

Z toho vyplývá i to, že neexistuje žádný právní předpis, který by určoval, že podoba ženského příjmení užívaná v komunikaci (mimo oficiální, právně závazné dokumenty) včetně komunikace mediální musí být v souladu s oficiální podobou příjmení uvedenou v osobních dokumentech dané ženy. Znamená to, že příjmení ženy zapsané v oficiálních dokumentech v nepřechýlené podobě je možné v běžné komunikaci přechylovat. Týká se to příjmení českých občanek i cizinek. (Stranou nyní ponecháváme skutečnost, že to může být v rozporu s přáním nositelky daného příjmení.)

3. Funkce přechýlování příjmení v češtině

Přechýlování příjmení má v češtině dvě hlavní funkce:

1. Přechýlené příjmení jednoznačně umožňuje rozpoznat rod nositelky příjmení bez nutnosti užívání tzv. opěrných slov (jako např. *paní, hráčka, reprezentantka* apod.). Rod dané osoby není totiž vždy jasně rozpoznatelný ani z rodného (křestního) jména (srov. např. uměleckou gymnastku *Jordan Chilesovou*).
2. Díky přechýlení je možné příjmení žen skloňovat a začleňovat do struktury věty, stejně jako je to možné u příjmení mužů.

S druhou výše uvedenou funkcí úzce souvisí i to, že díky možnosti skloňovat přechýlená příjmení se zabráni výskytu nejednoznačných vět typu *Graf porazila Seleš*, v nichž díky volnému slovosledu, který se v češtině uplatňuje např. na rozdíl od angličtiny, nelze jasně rozpoznat, co je v dané větě podmět a co předmět.

Účelnost a důležitost užívání přechýlených podob ženských příjmení vyniká hlavně tam, kde je klíčová naprostá jednoznačnost a zároveň rychlost a úspornost vyjadřování, tedy typicky např. ve sportovním zpravodajství. Obecně výhody přechýlování více vynikají v mluveném projevu, který je na okamžité vnímání a jednoznačné pochopení náročnější než v psaných textech, kde se čtenář může v případě potřeby vrátit a nejasnou pasáž si znovu přečíst, popř. ověřit v jiném zdroji, jakého rodu je nositel(ka) příjmení.

4. Názory veřejnosti na (ne)přechýlování příjmení

Problematika (ne)přechýlování příjmení v češtině dlouhodobě patří mezi aktuální společenské problémy, kterým se dostává značná pozornost v médiích i v celospolečenských debatách. V těchto diskusích bývají akcentovány jak jazykové aspekty přechýlování příjmení, tak práva žen svobodně rozhodnout o podobě svého příjmení, v případě cizinek se pak někdy zpochybňuje právo českých mluvčích „měnit“ cizinkám jejich příjmení. Uplatňování práva žen zvolit si nepřechýlenou podobu příjmení vedlo k novele matričního zákona, která k 1. 1. 2022 umožnila všem českým občankám zvolit si nepřechýlenou podobu příjmení (viz výše oddíl 2).

Ve veřejném prostoru často zaznívají kritické hlasy veřejnosti, které se vyjadřují k problematice užívání příjmení žen v médiích. Takové ohlasy jsou často určeny samotným

médiím, mimo jiné jsou adresovány rovněž jazykové poradně Ústavu pro jazyk český AV ČR. Těm budeme nyní věnovat podrobnější pozornost.

Mezi dotazy (mnohdy však spíše názory nebo stížnostmi) adresovanými jazykové poradně jsou nejčastější dvě skupiny názorů týkajících se přechylování příjmení v češtině: (1) kritika přechylování příjmení cizinek a (2) kritika „rozporu“ mezi přechylováním příjmení cizinek a nepřechylováním příjmení Češek v médiích.

(1) Přechylování příjmení cizinek je v komunikaci adresované jazykové poradně hodnoceno jako:

- *neúcta, nesnášenlivost, nerespektování práv žen, neomalený zásah do osobní identity; je to urážlivé, neuctivé, nezdvorné, neslušné, neomalené*
- *komolení, deformování, prznění*
- *nešvar, nesmysl, absurdita, totální hovadina*
- *lenost uživatelů češtiny („uživatelé češtiny jsou líní a koncovka -ová jim umožňuje nepřemýšlet“)*

(2) Skutečnost, že příjmení cizinek se v médiích přechylují, kdežto příjmení Češek zůstávají nepřechýlená, je hodnocena jako:

- *absurdní, rozporná*
- *trapnost, paradox*
- *nedává to absolutně žádný smysl, nedává to logiku*

V názorech „tazatelů“ (často spíše stěžovatelů) adresovaných jazykové poradně se objevuje několik velmi **rozšířených omylů**. Zde uvádíme přehled těch nejčastějších, doplněný o komentář k nim:

(a) „O přechylování rozhoduje Ústav pro jazyk český.“

Tento omyl odpovídá často rozšířené mylné představě, že lingvisté, konkrétně pak Ústav pro jazyk český jakožto jediná samostatná instituce v Česku zabývající se výzkumem českého jazyka, odpovídají za rozvoj českého jazyka a za dodržování jazykových pravidel, které by mělo být v ideálním případě i vymáháno. Ústav pro jazyk český tedy podle některých představ má fungovat jako jakási „jazyková policie“, která dbá na „čistotu“ českého jazyka a její zachovávání mimo jiné i v médiích. Realita je ovšem taková, že Ústav pro jazyk český AV ČR je vědecká instituce a hlavním předmětem její činnosti je vědecký výzkum v oblasti jazykovědy. Nemá tedy jakékoli pravomoci o čemkoli rozhodovat, nebo dokonce cokoli

kontrolovat a vymáhat. Jediné, co ÚJČ může vykonávat ve vztahu k veřejným institucím, je vydávat doporučení: vystavuje např. odborná stanoviska pro účely zápisu osobních jmen do matričních a osobních dokladů, poskytuje konzultace médiím a dalším institucím. ÚJČ vydává kodifikační příručky, které jsou závazné pro školu, avšak mimo ni není dodržování jazykové kodifikace upraveno žádným zákonem, a proto nemůže být nikterak vymáháno. ÚJČ má obecně ve společnosti značnou prestiž a autoritu, a proto jsou jím vydávaná doporučení (včetně jazykových kodifikačních příruček) obvykle respektována a považována za závazná (porušení jazykových norem zachycených v kodifikačních příručkách se v některých komunikačních situacích často považuje za nepatřičné nebo nepřijatelné), avšak tato jejich „závaznost“ je dána pouze společenskou konvencí, která úzce souvisí s vymáháním dodržování jazykové kodifikace ve školním prostředí. Obecně dodržování doporučení ÚJČ jakkoli vymahatelné není. Platí to přirozeně i o problematice přechylování příjmení.

(b) „Přechylování příjmení v médiích je dáno zákonem.“

I tato často rozšířená domněnka je v rozporu se skutečností. Jediný zákonný předpis, který se dotýká příjmení českých občanek, je zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (<https://www.e-sbirka.cz/sb/2000/301?odkazId=199624215&zalozka=text>). Do konce roku 2021 měly mít české občanky (až na výjimky dané zákonem; viz zde výše ve 2. oddíle) příjmení zapsané v souladu s pravidly české mluvnice (tedy v podobě přechýlené, pokud zakončení příjmení bezproblémově přechylování umožňovalo – viz též zde v 1. oddíle). Od počátku roku 2022 zákon umožňuje českým občankám požádat o zápis příjmení v tzv. „mužském tvaru“ (tj. tvaru nepřechýleném) bez jakýchkoli výjimek. Tato zákonná úprava se však týká výhradně zápisu příjmení v matričních a osobních dokladech. V úřední komunikaci (tj. např. při komunikaci s úřady, ve smlouvách a jiných právně relevantních textech) by měla být užívána podoba, která je uvedena v matričních a osobních dokumentech, avšak užívání příjmení v běžné každodenní komunikaci, včetně komunikace v médiích, žádný český zákon neupravuje. Pokud jde tedy o mediální komunikaci, je plně v kompetenci jednotlivých médií, jak k užívání příjmení žen, která jsou oficiálně nepřechýlená, přistoupí.

(c) „Přechylování příjmení znamená jejich komolení.“

Názor, že přechylování příjmení žen, které mají své příjmení oficiálně zapsané v podobě nepřechýlené, představuje jejich komolení, a proto na takový zásah nemáme právo, je velmi rozšířený. Z hlediska českého jazykového systému je však naprosto mylný. Často se setkáváme s tvrzeními jako: „Nemáme právo mluvit o Sereně Williams^{ové}, protože její příjmení zní

oficiálně Williams, nikoli Williamsová.“ Pokud však k užívání příjmení přistupujeme z této pozice, pak bychom neměli hovořit ani o *Rafaelu Nadalovi*, protože podoba *Nadalovi* ve výchozím jazyce neexistuje a rovněž přidávání pádových koncovek představuje obměnu příjmení. Skloňováním „měníme“ příjmení i mužům. Pokud ti, kdo protestují proti přechylování příjmení cizinek, nepovažují zároveň za komolení i skloňování mužských příjmení, pak je nekonzistentnost jejich pohledu dána neporozuměním jazykovému systému češtiny. Neobstojí totiž ani argumentace prvním pádem, který v češtině „měníme“ pouze ženským příjmením cizinek, nikoliv mužským příjmením cizinců. Že tomu tak je, je však pouhou náhodou danou jazykovým vývojem morfologického systému češtiny; naopak jsou jazyky, v nichž se tvaroslovná koncovka připojuje i k podobě prvního pádu mužských příjmení (ale např. i rodných, tj. křestních jmen); srov. litevštinu a lotyštinu – k tomu viz níže.

(d) „V zahraničí nám také nemění jména.“

Nezřídka se argumentuje také tím, že nemáme právo cizinkám měnit jejich jména, protože nám je v zahraničí také nikdo nemění. I toto tvrzení je značně zavádějící. Proměny českých jmen a příjmení při jejich užívání v zahraničí jsou velmi časté. Nejčastěji zahrnují odstraňování diakritiky (*Štěpán Řehůřek* je zapsán jako *Stepan Rehurek*) a odlišnou výslovnost, danou buď neznalostí zvukové podoby v češtině, nebo neexistencí daných hlásek a neschopností cizí hlásky napodobit, případně vyslovit obtížnější souhláskové shluky, dodržet přízvuk, který je v češtině na první slabice, a zároveň správně realizovat délku v nepřízvučné slabice apod.

Kromě toho je třeba připomenout, že čeština není zdaleka jediným jazykem, který přechyluje ženská příjmení. Jsou dokonce i jazyky (např. litevština), v nichž se příjmení vdaných žen tvoří jiným způsobem než příjmení žen svobodných.

V litevštině a lotyštině je pro začlenění mužských jmen do gramatického systému nutné připojit tvaroslovnou koncovku i k tvaru 1. pádu jména i příjmení. Např. *Dominik Hašek* tak zní v 1. pádě v lotyštině jako *Dominiks Hašeks*, v litevštině pak *Dominikas Hašekas*.

Všechny zmíněné úpravy jmen jsou nutné pro bezproblémové začlenění jmen do jazykových systémů konkrétních jazyků, ať už jde o systém tvaroslovný (bezproblémové skloňování příjmení, které je u ženských příjmení umožněno jejich přechylením), grafický (neexistence diakritických znamének v daném jazyce), nebo fonetický (přizpůsobení výslovnostním možnostem a zvyklostem daného jazyka).

5. Dva různé pohledy na přechylování příjmení

Při debatách o problematice přechylování příjmení se často střetávají dva různé pohledy, a to jednak **hledisko uživatelů jazyka** a **preferenze samotných nositelek příjmení**, jednak **pohled jazykového systému**.

K názorům mluvčích češtiny je třeba říci, že jsou nejednotné. Dostatečně reprezentativní výzkum těchto postojů dosud není k dispozici. Pokud jde o preference nositelek příjmení, obvykle se automaticky předpokládá, že pokud má Češka oficiálně zapsané nepřechýlené příjmení, pak si nepřeje, aby její příjmení bylo v běžné komunikaci přechylováno. Tak tomu však rozhodně nemusí být vždy, naopak je známa celá řada případů, kdy Češka mající oficiálně nepřechýlené příjmení preferuje, aby její příjmení bylo v běžné komunikaci v češtině přechylováno (srov. bývalou děkanku Filozofické fakulty UK *Miriam Fried*, která při běžné komunikaci v češtině užívá přechýlenou podobu *Friedová*; viz https://ool.ff.cuni.cz/cs/mirjam_fried/; cit. 17. 12. 2025). S případnými preferencemi cizinek se naopak často nepočítá.

Z pohledu jazykového systému jednoznačně vítězí přechýlené podoby příjmení, a to jak u Čěšek, tak u cizinek, a to především proto, že umožňují skloňování příjmení a jeho bezproblémové začlenění do české věty. Díky tomu je také možné zabránit značné nerovnováze, která by vznikla tím, že příjmení mužů by se běžně skloňovala, kdežto příjmení žen by oproti tomu zůstávala neskloňována.

V médiích jsou nejčastěji přechylována příjmení cizinek, kdežto oficiálně nepřechýlená příjmení Čěšek se zpravidla nepřechylují. Zatímco u cizinek tedy vítězí pohled jazykového systému, u Čěšek nad ním převládla preference (ne ve všech případech ovšem preference reálná) nositelek příjmení. Z hlediska uživatelů jazyka je tento rozpor jasně zdůvodnitelný: užívání příjmení v češtině je výrazně důležitější pro Čěšky (případně rovněž pro cizinky působící v Česku), než pro cizinky, které v Česku nepůsobí a česká média obvykle nesledují. Z hlediska jazykového systému se naopak tento nesoulad jeví jako paradoxní: jako důležitější se v češtině může jevit bezproblémové skloňování příjmení Čěšek (u nichž převažují příjmení domácího původu) než příjmení cizinek, která se do českého jazykového systému často začleňují obtížněji.

6. Vyjádření Ústavu pro jazyk český k přechylování příjmení Češek a cizinek

Na základě společenské poptávky, která byla ovlivněna především debatami o přechylování příjmení při Letních olympijských hrách v roce 2024, vydal Ústav pro jazyk český AV ČR ke dni 25. 9. 2024 vyjádření k přechylování příjmení Češek a cizinek (<https://ujc.cas.cz/cs/10040/vyjadreni-ustavu-pro-jazyk-cesky-k-prechylovani-prijmeni-cesek-a-cizinek-2/>; cit. 17. 12. 2025). V něm je podáno shrnutí možností, jak přistupovat k přechylování příjmení Češek a cizinek, a výhod a nevýhod každé z nich.

Ve vyjádření je zdůrazněno, že přechylování příjmení je přirozenou součástí českého gramatického systému, protože umožňuje ženská příjmení skloňovat a bez problémů je začlenit do větné struktury. Vyzdviženy jsou také výhody přechylování příjmení v komunikaci, mj. snazší srozumitelnost a větší jednoznačnost textu. Dále bylo zmíněno, že výhodnost přechylování příjmení nejvíce vyniká v situacích, kdy je nutné rychlé, přesné a jednoznačné vyjádření.

Ve vyjádření jsou představeny čtyři základní způsoby, jak je možné přistupovat k přechylování příjmení v komunikaci:

1. Respektovat oficiální podobu příjmení a v nepřechýlené podobě ponechávat jak příjmení cizinek, tak příjmení Češek.
2. Přistupovat v češtině k příjmení všech žen, ať už Češek, nebo cizinek, na základě českých gramatických a slovotvorných pravidel a přechylovat podle nich všechna příjmení, která to svým zakončením umožňují.
3. Přechylovat pouze příjmení cizinek; příjmení Češek, která jsou oficiálně nepřechýlená, ponechávat v nepřechýlené podobě.
4. Přechylovat pouze příjmení Češek, i když jsou oficiálně nepřechýlená; příjmení cizinek ponechávat v nepřechýlené podobě.

U každého z těchto způsobů jsou pak specifikovány jeho výhody a nevýhody.

Výhodou **prvního** způsobu (respektování oficiální podoby příjmení a ponechávání jak příjmení cizinek, tak příjmení Češek v nepřechýlené podobě) je jednotnost zvoleného řešení: s příjmeními všech nositelek se zachází stejně, v tomto ohledu tedy nedochází k žádné nerovnováze. Další výhodou je pak soulad oficiální podoby příjmení ženy s podobou užívanou v komunikaci. Nevýhodou je naopak to, že není možné ženská příjmení bez problémů začlenit

do gramatické struktury věty. Problematický je tento způsob zvláště tam, kde je důležité přesné a velmi rychlé vyjadřování, tedy typicky ve sportovních komentářích.

Druhý způsob (přechylování příjmení všech žen, pokud to zakončení příjmení umožňuje, bez ohledu na to, zda jde o Češky, nebo cizinky) je z hlediska gramatického systému jednoznačně nejvýhodnější. Velmi výhodný je i v komunikaci, a to jak pro mluvčího (úspornost vyjadřování, možnost zacházet se všemi příjmeními stejně), tak pro posluchače (jasnost, srozumitelnost). Nevýhodou je naopak nesoulad mezi oficiální podobou příjmení a formou užitou v komunikaci.

Výhodou **třetího** způsobu (příjmení jsou přechylována pouze cizinkám, příjmení Češek, která jsou oficiálně nepřechýlená, jsou ponechávána v nepřechýlené podobě) je respektování známého nebo předpokládaného přání Češek, nevýhodou je naopak nerespektování případného přání cizinek. Tento přístup je nevýhodný kvůli své nekonzistentnosti: odlišný přístup k příjmením Češek a cizinek působí rušivě (např. pokud se v jednom televizním přenosu hovoří o belgické sportovkyni *Lottě Kopecké* a zároveň o české reprezentantce *Julii Kopecký*). Z hlediska gramatického systému jde o způsob nejméně výhodný.

Čtvrtý způsob (příjmení jsou přechylována pouze Českám, příjmení cizinek jsou ponechávána v nepřechýlené podobě), uvedený pouze pro úplnost, je obhajitelný z hlediska jazykového systému: v souladu s pravidly češtiny se zachází s příjmeními Češek, která by z pohledu češtiny mohla být považována za „centrální“, „typická“; nepřechýlená naopak zůstávají příjmení cizinek, která jsou „periferní“, „okrajová“. Nevýhody představují nerespektování známého nebo předpokládaného přání Češek, nekonzistentnost zvoleného řešení, tj. odlišný přístup k příjmením Češek a cizinek a v neposlední řadě pak rovněž neužítelnost tohoto přístupu, který se v komunikaci běžně nevyužívá.

Na základě tohoto stručného přehledu výhod a nevýhod jednotlivých přístupů k přechylování příjmení lze konstatovat, že jako nejvýhodnější se jednoznačně jeví druhý způsob, tj. přechylovat příjmení Češek i cizinek (pokud to jejich zakončení umožňuje). Jako nejméně výhodné pak vycházejí třetí a čtvrtý způsob, v nichž se odlišně přistupuje k příjmením Češek a k příjmením cizinek.

Je však třeba zdůraznit, že jednotlivé výhody a nevýhody mohou mít zcela odlišnou váhu. Určité kritérium může být natolik významné, že jednoznačně převáží nad všemi ostatními hledisky. Ve sportovním zpravodajství České televize kupříkladu u českých sportovkyň

prevládalo kritérium přijatelnosti pro dané nositelky příjmení, u cizinek pak naopak kritérium jazykového systému a komunikační výhodnosti.

7. Specifický problém přechylování: příjmení zakončená na *-a*

Samostatnou pozornost je třeba věnovat přístupu k příjmením zakončeným na *-a*, v jejich rámci pak rovněž slovanským ženským příjmením typu *Samsonova, Melnikova*.

Mnozí čeští mluvčí, včetně tazatelů v jazykové poradně ÚJČ i zástupců médií, se potýkají s otázkou, jak přistupovat k nepřechýleným příjmením žen zakončeným na *-a*, tedy zda s nimi zacházet jako s ostatními nepřechýlenými ženskými příjmeními, to znamená ponechávat je neskloňná, nebo je skloňovat podle vzoru *žena*. Z hlediska jazykového systému není ani jedna z těchto dvou možností neproblematická. Někteří lingvisté mají silné a opodstatněné výhrady především ke **skloňování českých příjmení zakončených na *-a*** podle vzoru *žena*. Problémy spojené především s nesrozumitelností a nevžitostí může takové skloňování působit zejména tam, kde dochází k hláskovým změnám, např. *paní Řiha, paní Pavelka* – o *paní Říze, o paní Pavelce* apod. U některých příjmení pak rovněž může docházet k nevítanému ožívání významu obecných podstatných jmen, např. o *Babce, Koze, Panence, Hlavičce*. Vzhledem k tomu, že nepřechylování příjmení domácího původu představuje v češtině nový jev, který ještě není dostatečně ustálen, není v tuto chvíli možné předvídat, jakým směrem se bude vývoj užívání nepřechýlených českých příjmení zakončených na *-a* dále ubírat.

Další problém představuje **přechylování cizích příjmení zakončených na *-a* typu *García, Muguruza, Ósaka***. Českému gramatickému systému lépe odpovídá tvoření od základu příjmení s odsunutou tvaroslovnou koncovkou *-a*, tedy *Garciová, Muguruzová, Ósaková*, v souladu s tvořením přechýlených podob od českých příjmení: *Bárta* – *Bártová* (nikoliv **Bártaová*), *Skála* – *Skálová* (nikoliv **Skálaová*) apod. Ve sportovním zpravodajství však jednoznačně převládá tvoření ženských podob od plného znění příjmení se zachovanou koncovkou *-a* (*Muguruzaová, Ósakaová*), a to i v případech, kdy vzniká shluk tří samohlásek za sebou (*Garcíaová*). Tento způsob, který je kodifikován v současné době Internetovou jazykovou příručkou, přestože je některými lingvisty kritizován jako nesystémový, lze ve sportovním zpravodajství obhájit některými argumenty, jako je větší jednoznačnost podoby se zachovaným *-a*. V médiích mimo sportovní zpravodajství úzus kolísá. Zatímco podoba *Michelle Obamaová* je výjimečná, u předsedkyně evropského parlamentu se setkáváme jak s podobami *Metsolová*, tak *Metsolaová* (v současné době se Česká televize zjevně přiklání

k podobě *Metsolová*, viz <https://ct24.ceskatelevize.cz/tema/roberta-metsolova-17701>, cit. 17. 12. 2026).

Ke slovanským ženským příjmením zakončeným na *-ova* je třeba v češtině přistupovat jako k jakýmkoli jiným příjmením. To znamená, že při tvoření přechýlené podoby je zapotřebí vycházet z nepřechýlené („mužské“) podoby příjmení. Od příjmení *Ivanov* má být tedy v češtině utvořena podoba *Ivanovová*, nikoliv **Ivanová*; tato podoba by vycházela z příjmení *Ivan*, nikoliv *Ivanov*. Rozhodně nelze doporučit „počeštění“ ženských příjmení jako *Šarapova* na **Šarapová*. Takový tvar je utvořený zcela chybně a v rozporu s českými slovotvornými pravidly.¹ Ve veřejném prostoru se přesto podobně utvořená ženská příjmení (např. *Zubová*, *Božilová*, *Stomatová*, která by měla být utvořena z příjmení *Zubov*, *Božilov*, *Stomatov*, nikoliv např. **Zub*, **Božil* nebo **Stomat*) přesto poměrně často vyskytují, z jazykového hlediska je však třeba je odmítnout jako chybná. Pravidelné přechylování slovanských příjmení zakončených na *-ov* bývá některými mluvčími považováno za nevhodné, jako jakési „zdvojování“ přípon apod. O žádné zdvojení přitom nejde: k příjmení zakončenému na *-ov* je zcela pravidelně připojena česká přechylovací přípona *-ová*. K podobnému výsledku se dostaneme např. při přechýlení italského příjmení *Mantova*, jehož ženská přechýlená podoba bude znít *Mantovová*. Kromě českého přechylování příponou *-ová* lze samozřejmě u příjmení typu *Ivanova* i v češtině zachovat původní ženskou přechýlenou podobu převzatou z jiného slovanského jazyka, tj. např. *Ivanova*, *Božilova*, *Stomatova* apod. Takové podoby však mohou přinášet nejistotu týkající se jejich skloňování, podobně jako je tomu u českých nepřechýlených ženských příjmení zakončených na *-a* typu *Říha*, *Pavelka* (viz výše). I tato příjmení je možné ponechat v nesklonné podobě nebo je skloňovat podle vzoru *žena*. O tom, že zacházení s ženskými příjmeními typu *Ivanova* není pro mnohé mluvčí snadné, svědčí i názor doručený jazykové poradně, že by slovanská příjmení typu *Samsonova* měla být v češtině „zachována beze změny“, protože je lze skloňovat bez přidání přípony *-ová*, např. *Samsonova*, bez *Samsonove*, vidím *Samsonovou*. Takové skloňování, které uvádí tazatel, je však zcela chybné, jediné přípustné skloňování by bylo podle vzoru *žena*, tedy *bez Samsonovy*, vidím *Samsonovu*.

¹ Je nutné k příjmením přistupovat systematicky a brát ohled i na ostatní typy příjmení v daném jazyce. Např. v ruštině jsou příjmení nejčastěji zakončena na *-ov* (*Šarapov*), *-ev* (*Zajcev*) a *-in* (*Nikitin*). Jim pak odpovídají ženská příjmení zakončená na *-ova* (*Šarapova*), *-eva* (*Zajceva*) a *-ina* (*Nikitina*). Při „počešťování“ ženských příjmení typu *Zajceva* a *Nikitina* nemáme jinou možnost než zvolit podobu utvořenou přechylovací příponou *-ová* od mužského příjmení, tedy *Zajcevová*, *Nikitinová* (sotva bychom mohli uvažovat o podobách jako **Zajcevá*, **Nikitiná* apod.); stejně je třeba postupovat rovněž u příjmení zakončených na *-ov*: pokud ne zvolíme původní podobu typu *Šarapova*, i k nim se při přechylování zcela pravidelně připojuje přípona *-ová* (*Šarapov – Šarapovová*).

To je pro mnohé mluvčí nepochybně obtížné; i proto se v češtině jeví jako nepochybně výhodnější pravidelné přechylování typu *Samsonov – Samsonovová*.

8. Závěrečné doporučení

Redakci sportu České televize, jejíž potřeby tento text reflektuje, lze doporučit, aby se ve svém přístupu k problematice přechylování příjmení sportovkyň pokud možno **vyvarovala radikálnějších změn**. Zásadnější změny (takovou změnou by byla např. celková rezignace na přechylování příjmení žen) se zpravidla setkávají se silnou kritikou veřejnosti, a proto lze předpokládat, že v případě takových změn by kritika přístupu České televize k přechylování příjmení oproti současnému stavu velmi výrazně vzrostla.

Vyhovět všem kritickým hlasům je nemožné už proto, že jdou často proti sobě. Hlasy kritizující přechylování příjmení cizinek se jeví jako dosti silné (to však jistě neznamena, že jde o převládající postoj; je zapotřebí počítat zde s tzv. efektem mlčící většiny), avšak lze předpokládat, že neméně silné by v případě nepřechylování příjmení byly i hlasy proti němu. **Přechylování příjmení žen** zejména v televizním (a také rozhlasovém) sportovním zpravodajství, v němž je velmi nutná jasnost, přesnost, jednoznačnost a rychlost vyjadřování, **má zcela jasné důvody a ustupovat od něj by nebylo účelné**.

Za příliš vhodné bychom nepovažovali ani upuštění od přechylování příjmení žen, pokud jsou ve zpravodajství užita **v prvním pádě**, avšak v pádech ostatních přechylování zachovat. Z hlediska jazykového systému by šlo o nekonzistentní řešení, které je pro některé lingvisty zcela nepřijatelné. Jako ještě zásadnější se však jeví nebezpečí, že taková změna by se setkala ještě s větší kritikou veřejnosti, než jaká je na sportovní zpravodajství směřována nyní. Odpůrci přechylování by se totiž s takovou dílčí změnou pravděpodobně nespokojili, i nadále by kritizovali, že se příjmení v ostatních pádech přechyluje. Navíc by přibýly kritické hlasy zastánců přechylování a také těch mluvčích, kterým by vadila nekonzistentnost zvoleného řešení, tedy to, že se v prvním pádě s ženským příjmením zachází odlišně než v pádech ostatních.

Ke zvážení by však mohl být odlišný přístup k příjmením sportovkyň uváděným na obrazovce v písemné podobě mimo věty, tj. ve jmenných titulcích, tabulkách apod. Zde totiž příjmení vystupují ve zcela odlišném kontextu, než je tomu v mluvené komunikaci sportovního zpravodajství, kde jsou zapojena do větných celků. Zatímco v mluvené komunikaci je velmi

důležité bezproblémové zapojení jednotlivých příjmení, které je bez jejich přechylování značně obtížné, **v psané podobě** příjmení ve jmenných titulcích, tabulkách apod. vystupují výhradně v podobě prvního pádu, a jejich **nepřechylování by zde proto žádné komunikační obtíže nečinilo**. Výrazné rozdíly mezi charakterem mluvené a psané komunikace by byly dostatečným zdůvodněním případného odlišného přístupu k podobě příjmení objevujících se na obrazovce v psané podobě.

Jak bylo naznačeno výše, snažit se vyhovět odpůrcům přechylování se nejeví jako příliš smysluplné, protože v případě upuštění od přechylování by místo něj přišla – pravděpodobně neméně silná – kritika od zastánců přechylování příjmení. Naopak by bylo vhodné alespoň částečně **vyslyšet hlasy, které kritizují odlišný přístup k příjmením cizinek a k příjmením Češek**. Největší slabinou tohoto přístupu je jednak nerespektování případného přání cizinek (s výjimkou cizinek působících v českých sportovních klubech, které daly najevo, že si nepřejí, aby byla jejich příjmení přechylována), jednak předpoklad, že Češka, která má oficiálně nepřechýlené příjmení, si nepřejí, aby její příjmení bylo v češtině v běžné komunikaci přechylováno. Jak je známo z konkrétních případů, neplatí to zdaleka vždy. Řešení tohoto problému je značně obtížné. Jediná možnost, která by vedla k co největší jednotnosti v přístupu k příjmením cizinek a Češek a zároveň by respektovala práva žen, které dávají najevo, že si nepřejí, aby se jejich příjmení přechylovalo, by byla ve zpravodajství **co nejdůsledněji přechylovat příjmení všech žen bez ohledu na to, zda jde o cizinky nebo Češky, a pouze v jednotlivých případech, kdy dá žena (ať už Češka, nebo cizinka) najevo svůj nesouhlas s přechylováním, užívat nepřechýlenou podobu příjmení**. Toto řešení se jednoznačně jeví jako nejvhodnější, avšak posouzení, nakolik by bylo realizovatelné (vedení seznamů sportovkyň, které si nepřejí, aby jejich příjmení bylo přechylováno, a následně jejich zohledňování při samotném komentování by jistě bylo značně náročné), je výhradně na Redakci sportu České televize.

Vybraná literatura k tématu

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 17. 12. 2025. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. [online]: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Cit. 17. 12. 2025. <<https://www.czechency.org/>>.

- KNAPPOVÁ, M. (2008): *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT 2008.
- KOPECKÝ, J. (2014): Přechylování příjmení v češtině jako případ jazykového managementu. *Slovo a slovesnost*, 75, s. 271–293.
- MOLNÁR SATINSKÁ, L. – VALENTOVÁ, I. (eds.) (2016): *Prechyl'ovanie: áno – nie?* Jazykovedné štúdie XXXII. Bratislava: Veda.
- PLESKALOVÁ, Jana (2013): *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000 – 2010*. Brno: Host 2013.
- Vyřádění Ústavu pro jazyk český k přechylování příjmení Češek a cizinek* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 17. 12. 2025. <https://ujc.cas.cz/cs/10040/vyjadreni-ustavu-pro-jazyk-cesky-k-prechylovani-prijmeni-cesek-a-cizinek-2/>
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení* [online]. Cit. 17. 12. 2025. <<https://www.e-sbirka.cz/sb/2000/301?odkazId=199624215&zalozka=text>>